

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою
університету
від 27.08.2025
(протокол №1)

Силабус
навчальної дисципліни
**Основи соціальної взаємодії між культурами, релігіями і мовами в
історичній ретроспективі**
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)»
Спеціальність «А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)»
Галузь знань «А1 Освіта»
Рівень вищої освіти «Перший»

Викладач (і)	проф. Ігор Лиман
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/teachers/lyman-igor-igorevych/
Контактний тел.	+380975067230
Е-mail викладача:	lyman@ukr.net
Графік консультацій	Консультація відбуваються за допомогою дистанційних технологій у вільний від занять час

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
3/24	12 годин	10 годин	–	Залік (2 години)

Семестр: осінній.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, релігійна комунікація, мовні контакти, культурна дифузія, ідентичність, толерантність, конфлікт і співіснування, мультикультуралізм, переклад, символічні системи, Культурна антропологія, Соціолінгвістика, Релігієзнавство.

Мета та предмет курсу: Метою освітнього компоненту є формування системного уявлення про закономірності соціальної взаємодії між культурами, релігіями та мовами в історичній перспективі, а також розвиток здатності аналізувати процеси комунікації, конфлікту та взаємовпливу в багатокультурних суспільствах. Курс спрямований на осмислення механізмів формування ідентичностей, міжкультурного діалогу та історичних моделей співіснування.

Предметом освітнього компоненту є процеси взаємодії культурних, релігійних і мовних спільнот як історично зумовлені форми соціальної комунікації, що включають обмін, адаптацію, конкуренцію та синтез.

Компетентності та програмні результати навчання:

№	Програмні компетентності	Компетентності	Результати навчання
1	Фахові компетентності спеціальності (ФК)	ФК 4. Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності. ФК 6. Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією. ФК 11. Фахові знання та професійні навички роботи з виявлення, опрацювання та охорони матеріальної і нематеріальної культурної спадщини	ПРН 2. Вміти використовувати набуті знання для вирішення завдань своєї професійної діяльності ПРН 4. Демонструвати здатність до самонавчання і продовження професійного розвитку ПРН 5. Аналізувати найважливіші факти, події та процеси історичного минулого українського народу і людства загалом ПРН 6. Розуміти основні тенденції історичного розвитку в конкретні історичні періоди ПРН 7. Розвивати здатність відтворювати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів вітчизняної та всесвітньої історії ПРН 8. Вміти знаходити необхідний фактичний матеріал для конкретного історичного дослідження ПРН 9. З'ясовувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них ПРН 10. Аналізувати інформацію та вміти інтерпретувати її з різноманітних джерел ПРН 11. Вміти обґрунтовувати вибір методики опрацювання речових джерел і текстів ПРН 13. Демонструвати навички професійного
2			

			<p>спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі</p> <p>ПРН 17. Розуміти проблему дослідження з використанням відповідних джерел і бібліографії, аналізуючи та надаючи критичну і розповідну форму отриманим знанням</p> <p>ПРН 18. Використовувати досягнення інших гуманітарних наук для вирішення актуальних проблем історії та археології</p> <p>ПРН 19. Аналізувати значення культурного спадку для розвитку людства в цілому та окремих спільнот</p> <p>ПРН 20. Аналізувати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи</p>
--	--	--	--

Зміст курсу: Теоретичні засади міжкультурної взаємодії. Культура, релігія і мова як системи соціальної комунікації. Історичні моделі контактів: торгівля, міграції, імперії. Мовні контакти та їх наслідки: білінгвізм, запозичення, переклад. Релігійні взаємодії: діалог, конфлікт, синкретизм. Культурна дифузія та трансфер ідей. Ідентичність і «інший»: механізми включення та виключення. Мультикультурні суспільства в історичній перспективі. Конфлікти та форми їх подолання у міжкультурному середовищі. Сучасні виклики міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації..

Методи навчання: евристична бесіда, бесіда, пояснення; інтерактивні методи (робота в малих групах, мозковий штурм, метод проєктів, дискусія), імітаційна гра (наукова конференція, семінар-диспут), мультимедійна презентація, методи контролю і самоконтролю, самооцінювання, взаємооцінювання.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): Викладачі та всі здобувачі, що вивчають цей курс, зобов'язуються дотримуватись таких положень: [Про організацію освітнього процесу в БДПУ](#), [Про використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі Бердянського державного педагогічного університету](#), [Про академічну доброчесність у Бердянському державному педагогічному університеті](#), [Про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у Бердянському державному педагогічному університеті](#), [Про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності Бердянського державного педагогічного університету](#), [Про політику попередження і боротьби із сексуальними домаганнями та дискримінацією у Бердянському державному педагогічному університеті](#) та розуміють, що за їх порушення несуть особисту відповідальність.

Відвідування занять з курсу є особистим вибором здобувача освіти. Під час лекційних

занять лектор розкриває проблемні питання та концепти, які включені до семестрового оцінювання з курсу (екзамену). Під час практичних (семінарських) занять здобувачі освіти відповідають на оприлюднені заздалегідь проблемні питання, приймають участь в дискусіях та обговореннях. Важливим елементом опанування знаннями є *самостійна робота* студентів у вільний час від аудиторних занять (археологічна лабораторії, методичний кабінет, читальний зал).

Під час самостійної роботи здобувачі освіти готують індивідуальні завдання з курсу, які мають бути завантажені на платформу MOODLE у встановлені терміни. Право на перескладання поточних оцінок можуть отримати лише ті здобувачі, які пропустили заняття з поважних причин (лікарняний чи відрадження). Перескладання відбувається у формі усної співбесіди. Підсумковий контроль у формі екзамену складається з двох частин – тестова (розміщена на платформі MOODLE, тест має бути виконаний до дня екзамену) та усна (відповідно до розкладу екзаменаційної сесії, за екзаменаційними білетами у формі усної співбесіди). Здобувачі освіти, які отримали незадовільну підсумкову оцінку мають право на перескладання у встановлені терміни.

Використання штучного інтелекту (ШІ) при підготовці до практичних занять можливе виключно для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладу джерел. Заборонено генерувати неперевірених та неправдивих фактів (див. [Політика використання штучного інтелекту в освітньому процесі Бердянського державного педагогічного університету](#)).

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: У процесі дистанційного навчання для реалізації дисципліни використовується персональний комп'ютер або ноутбук із стабільним доступом до мережі Інтернет, вебкамера, гарнітура (мікрофон і навушники), а також за потреби — планшет або смартфон як додатковий пристрій для участі в заняттях і виконання завдань.

Програмне забезпечення включає платформи для організації відеоконференцій (наприклад, Zoom, Google Meet або Microsoft Teams), системи управління навчанням (Google Classroom, Moodle), текстові та презентаційні редактори (Microsoft Word, Google Docs, PowerPoint), а також сервіси для спільної роботи та обміну файлами (Google Drive, OneDrive).

Наочність дисципліни забезпечується використанням мультимедійних презентацій, інтерактивних схем і таблиць, відеолекцій, навчальних демонстрацій, цифрових підручників і статей, а також візуалізацій у форматі інфографіки. Додатково можуть застосовуватися онлайн-тести, інтерактивні завдання та симуляційні матеріали, що сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу та підтримують активну взаємодію зі студентами в дистанційному форматі.

Система оцінювання та вимоги: підсумкова рейтингова оцінка з курсу не може перевищувати 100 балів та розподіляється наступним чином: заходи поточного контролю – не перевищують 50 балів, залік – не перевищує 50 балів. За роботу на практичних (семінарських) заняттях здобувач може отримати не більше 30 балів. *Критеріями оцінки при усних відповідях* виступають: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та переконаність; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки. Тобто 5 балів – за повну та добре аргументовану й проілюстровану прикладами доповідь, 4 – за недостатньо повне, але певною мірою обґрунтоване повідомлення, проілюстроване прикладами, 3 – неповна відповідь з наведенням поодиноких аргументів та прикладів, 1-2 – за окремі доповнення та приклади. **Самостійна робота студентів.** Предметом самостійної роботи

студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у вигляді ілюстративного альбому-реферату. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді написання альбому-реферату (змістові модулі 1 і 2). Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів у кожному із змістових модулів.

Критерії оцінювання альбому-реферату: 1) ілюстративний матеріал у вигляді рисунків з археологічних видань виконаний самостійно з зазначенням джерел. Він розкриває і відображає в певній мірі послідовність та сутність історико-археологічної періодизації. Присутні підписи під рисунками із зазначенням походження (пам'ятка). На картах відображені основні археологічні пам'ятки кожної доби (5-10), присутні легенди 8-10 балів; 2) ілюстративний матеріал у вигляді малюнків з археологічних видань виконаний самостійно, але історико-археологічна періодизація презентована неповно: відсутні ключові епохи, відсутні посилання на джерела, підписи під малюнками та картами неповні 5-7 балів; 3) альбом-реферат суто компілятивного рівня. Ілюстративний матеріал виконаний самостійно у вигляді рисунків та карт. Історико-археологічна періодизація презентована наполовину: відсутні ключові епохи та посилання на джерела. Відсутні підписи та легенди до рисунків та карт. Альбом-реферат виконаний неохайно. 1-4 бали; альбом-реферат не виконано 0 балів. За залік здобувач освіти може отримати до 50 балів: до 35 балів за тест на платформі MOODLE, до 15 балів за усну відповідь на другій частині екзамену (екзаменаційний білет містить три запитання, за кожне з яких здобувач може отримати не більше 5 балів).

Список рекомендованих джерел, літератури та інформаційних ресурсів:

Базова

1. Манакин В. М. [Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб.](#) / В. М. Манакин. — К. : ВЦ «Академія», 2012. — 288 с.
2. Дзера Оксана, Літвіняк Олександра, Одрехівська Ірина [Стратегічна міжкультурна комунікація : навч. посібник](#) / Оксана Дзера, Олександра Літвіняк, Ірина Одрехівська. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2025. – 144 с.
3. Гавеля О. М. Національно-культурна ідентичність та її ціннісні основи: освіченість, вихованість, моральність і патріотизм українців. *Культура і сучасність*. 2018. № 1. С. 20-26.
4. Гавеля О.М., Гавеля О.Р. Кроскультурне дослідження вибору культурних цінностей молодим поколінням України. *Theoretical and practical scientific achievements: research and results of their implementation: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 4), February 12, 2021. Pisa, Italian Republic: NGO European Scientific Platform*. С. 78-83.
5. Дубчак К. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості здійснення в сучасних умовах в Україні. Миколаїв, 2019. 15 с.
6. Культурна політика Європейського Союзу. Хрестоматія : навч. посіб. / Упорядники: Кеда М.К., Соломенна Т.В. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2022. 468 с.
7. Кучмій О. Міжкультурні комунікації: структура і динаміка процесів. 2023. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/73775/14-Kuchmiy.pdf?sequence=1>.
8. Наумкіна С. М. Міжкультурний діалог в аспекті геополітичної взаємодії / С. М. Наумкіна, А. Пехник // *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: міжнародний журнал*. Вип.6. Одеса; Харбін: Харбінський інженерний університет, 2023. С. 61-63

CHANGEMATES: Путівник організаціями та людьми, що змінюють Україну. Київ: Основи, 2023. 168 с.

Допоміжна

9. Аксьонова В. І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2011. № 45. С. 128–140.
10. Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал. Випуск 6. Харбін : Харбінський інженерний університет, 2023. 101 с.
11. Костенко Д. В. Міжкультурна комунікація у сучасному світі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. 2018. № 30. С. 80–85.
12. Печко Н. Проблеми міжкультурної комунікації: обмовки політиків. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2014. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4586/1/mov_univers_2014.pdf.
13. Сегеда С. П. Антропологічний склад українського народу: Етногенетичний аспект. Київ : Вид-во ім. О.Теліги, 2014. 256 с.
14. Хімяк О. Сучасне бачення проблем взаємодії цивілізацій // Політичні науки. Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2015. С. 73-77.
15. Українсько-турецькі відносини кризь століття: історія, дипломатія, економіка, культура. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (Кам’янець-Подільський, 16-17 травня 2025 року) / За ред. Л.А. Вовчук. Миколаїв – Одеса – Кам’янець-Подільський, 2025. VIII+119 с.
16. Клімкін П. Україна і Білорусь. Логіка історії. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/5ab7e0aadb04a/>.

Інформаційні ресурси

1. Наукова періодика України. Сайт електронних видань закладів вищої освіти і наукових установ України. URL: <http://journals.urau.ua>
2. Електронний каталог Наукової бібліотеки НАКККіМ. URL: <http://library.nakkkim.edu.ua/>
4. Електронна бібліотека. Підручники. URL: <http://www.info-library.com.ua/>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Бібліотека Конгресу. URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/>
8. Глобальна цифрова бібліотека. URL: <https://digitallibrary.io>
9. Президент України. Офіційний сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches?date-from=24-02-2022&dateto=22-11-2022&page=1>.